Timişoara, 1895. Anul II. Nr. 169. Luni în 31 Iuliu (12 August).

DREPTATEA

Apare în fie-care ḑi de lucru la amiaḑi.

Preţul 10 fl. pe an (pentru strĕinătate 37 frci.) — **Numeri singuratici 5 cr.** — **Tacsa de inserţiuni:** 1 cm.□ 1 cr., plus 30 cr. timbru.

Redactor responsabil: **Dr. George Candrea.**

Redacţiunea şi **Administraţiunea:** Timişoara, cetate strada Zápolya (Temesvár, Festung, Zápolyagasse,) Nr. 41 **Telefon** (linia de stat Viena, Budapesta, Arad) Nr. 4.

Congresul naţionalităţilor.

Budapesta, 11 August n.

Fără îndoială ḑiua de 10 August va rĕmânĕ una dintrĕ cele mai însĕmnate în vieaţa luptelor noastre naţionale. O dorinţă vechiă s'a concretisat în aceasta ḑi, — *alianţa naţionalităţilor* a devenit fapt. Aproape trei decenii a trebuit sĕ treacă până-ce locuitorii acestei poliglote ţĕri s'au hotărît, ca împreună sĕ lupte contra prepotenţei unei singure rase, carea prin abus a monopolisat totul pentru sine, lăsând pe seama noastră a adevĕraţilor susţiitori a ei sarcinele si nevoile.

Este cu atât mai important actul sĕvêrşit la 10 August, cu cât el s'a făcut în capitala Ungariei. De aci încolo nu se va mai putĕ ḑice de antagonistii nostri, că naţionalităţile ţerei acesteia lucră în întunerecul nopţii pentru a subminá temeliile statului acestuia, de oare-ce ceea-ce s'a sĕvêrşit în Budapesta s'a sĕvêrşit la lumina ḑilei în faţa acelora, cari prin hazard au ajuns sĕ conducă afacerile lui.

În cele următoare mĕ voiu silí a espune cât se poate de fidel cele întêmplate cu ocasiunea ḑilei acesteia.

Conform programului, congresul aveá sĕ se ţine la oarele 2 p. m. în „Hotel Naţional". Încă de pe la opt ceasuri de dimineaţa strada Vaţului, în care se află numitul hotel, oferiá privitoriului un aspect desigur în Budapesta neobicinuit. Cu deosebire ţĕranii deosebitelor naţionalităţi în pitorescul lor costum naţional atrăgeau mai mult atenţiunea publicului din capitală.

Numĕrul celor veniţi la Budapesta se urcă aproximativ la 400; întrĕ acestia mulţi ţĕrani mai ales din partea naţionalitaţii slovace. Preoţimea încă a fost representată bine. Între cei veniţi am putut observá şi vr'o câteva dame. Dintrĕ notabilităţile naţionalităţilor amice noaue, cari au luat parte la congres, o prea plăcută impresiune face luptătoriul naţional al Sêrbilor, Dr. Polit. Figuri simpatice şi inteligente sunt şi luptătorii naţionali ai slovacilor: Dr. Stefanovici şi binecunoscutul Hurban Vajansky.

Încă cu mult înainte de ceasurile două sala cea mare de mâncare din „Hotel Naţional" a fost înţesată de lume. Sala aceasta dealtmintreni destul de spaţioasă s'a dovedit în urmă cu mult prea mică pentru a cuprinde pe toţi câţi ar fi dorit sĕ asiste la şedinţă.

Întrarea la congres se puteá face numai pe lângă arĕtarea unui bilet, acesta însĕ puteau sĕ'l capete numai aceia cari erau bine cunoscuţi de membrii comitetului.

Mĕsura aceasta de precauţiune s'a dovedit în urmă de foarte corectă. Mulţi dintrĕ cei veniţi voiau sĕ între în sală cu scopul premeditat, ca sĕ facă scandal, pentru ca astfeliu sĕ dee autorităţei poliţiale ocasiune de a disolvá adunarea. Bine înţeles, că oamenii acestia au fost puşi la cale — de cine? ştim cu toţii — pentru-ca sĕ pună la cale acest lucru „*cinstit*". Că totuşi puternicii ḑilei n'au rĕuşit sĕ-şi îndepliniască pofta, este a se mulţumí entusiasmului de care congresiştii erau cuprinşi, şi cari înţelegĕnd apucătura, s'au adresat direct representantului autorităţei, consilierului poliţienesc Chudy, pentru ca însuşi sĕ dee ordin de a nu se lăsá oamenii suspecţi în sală. La început dl Chudy nu voiá sĕ ştie nimic de aceasta, dînsul susţineá, că adunarea de faţă este populară şi prin urmare are dreptul sĕ între ori-cine voieşte. În urmă însĕ vĕḑĕnd, că sala e plină de lume, n'a mai insistat asupra pĕrerei sale şi a dat ordin, ca sĕ nu se mai lase nimenea în sală. Astfeliu am scăpat pe un moment de scandal.

Întrĕ asemenea împrejurări şedinţa sĕ deschide cu vr'o câte-va minute în urma oarelor două. Domnul Vasilie Mangra, convocătoriul congresului din partea română, ia cuvêntul şi 'n cuvêntul sĕu de deschidere accentuează cu deosebire, că cele trei naţionalităţi nu s'au adunat în capitala Ungariei ca sĕ provoace pe cineva, ci mai vîrtos, ca sĕ aducă prin cuvinte víi la cunoştinţă starea nesuferibilă în care se află popoarele acestei ţeri, aşa după cum se cuvine într'o ţeară liberă. „Nu numai individualitatea specifică — ḑice D-Sa — ne-a îndemnat sĕ venim aici, ci şi îngrijirea pe care fieşte care bun cetăţean trebue s'o aibă faţă de patriă, ca sĕ ne consultăm asupra mĕsurilor pe cari trebue sĕ le luăm faţă de soartea vitregă ce ni-s'a creat. Că noi nu vrem sĕ agităm, sĕ provocăm sau sĕ gravităm în afară, despre aceasta ne este cea mai classică mărturie alegerea locului unde avem sĕ ţinem consfătuirea noastră, care este: capitala Ungariei. (Aplause îndelungate.) Aci este locul sĕ mai amintim, că tocmai la începutul vorbirei de deschidere a dlui Mangra d-sa a fost întrerupt din partea asistenţei poliţienesci din motivul că d-sa vorbiá într'una de „conchiămarea congresului" pe când representantul poliţiei susţineá, ca acesta nu este „congres" ci numai o „simplă adunare poporală".

În urmă se procede la constituire şi se aleg de presidenţi ai celor trei naţionalităţi: din parte română dl Pop de Baseşti, care abia eri alaltăeri a părăsit temniţa ungurească, din parte slovacă Paul Mudron, ear' din partea sêrbilor Dr. Polit.

După alegerea presidiului, cuvêntul îl ia domnul Polit şi apoi vesteşte dl Pop de Baseşti, care spune cam următoarele:

„Noi n'am venit sĕ agităm şi sĕ provocăm, ci sĕ stăruim pe căi legale pentru modificarea nesuferibilelor stări de lucru, cărora cele trei naţionalităţi sunt date pradă. Noi suntem patrioţi cinstiţi, cari ne iubim patria în tocmai ca concetăţenii nostri maghiari. Şi tocmai în aceasta a noastră mare iubire faţă de patrie este a se căută şi ferbintea noastră dorinţă de a căută şi mijloace pentru a aflá un modus vivendi întrĕ aceste popoare menite de providenţă sĕ trăească împreună pe acest petec de pământ." (Aplause.) Tot cam în chipul acesta vorbesc şi ceialalţi doi presidenţi ai celorlalte naţionalităţi. Pe timpul când vorbiá dl Polit cătră conaţionalii sĕi, la întrare s'a iscat un tumult teribil, — cineva voiá sĕ între cu tot preţul în sală, ear' cei adunaţi strigau din resputeri „Abzug".

În urmă am aflat, că nenorocitul, care căută sĕ între cu ori-ce preţ, a fost redactorul Iovici, pe care sêrbii l'au întimpinat cu „pereat trădătoriul". În urma acestora temerariul renegat sêrb a strigat, că dacă ar şti că în vinele lui curge numai o singură picătură de sânge sêrbesc, atunci ar luá un cuţit şi şi-ar desface vinele şi şi-l'ar scoate dintr'însul afară. Într'aceea gălăgia şi tumultul din afară deveniá tot mai înteţit. Agenţii provocatori ai guvernului, cari au fost aduşi pe „spese" neprevĕḑute, au socotit de oportun momentul pentru de a pescuí în tulbure. Ei îşi dau toată silinţa sĕ între în sală, ceea-ce s'a putut încungiurá numai prin faptul, că în sală nu mai puteá încăpĕ nimenea.

Întrĕ nefericiţii cari s'au făcut instrumente oarbe în mânile călăilor lor vom amintí vr'o câteva nume, pentru-ca posteritatea sĕ se întoarcă cu scârbă şi greaţă dinaintea numelui lor. Începem cu un rătăcit director de şcoale elementare numit Stakici Dezső din Dolova; Cantilovici Gusztáv, proprietariu din Uzora; Barbulescu Gyula, român prăpădit şi învĕţătoriu comunal din Satul-nou; Karlovszky György, din Antalfalva; Voichici Mihály din Kikinda; Ţarina Szilárd, român renegat din Satul-nou; Pavlovici Vladimir, neguştoriu, din Kusics; Pandurov Mişa şi Radulov János, din Satul-nou.

După-ce acesti nefericiţi n'au putut sĕ-şi ajungă scopul murdar pentru care au fost plătiţi şi aduşi din depărtare, ca sĕ-şi vîndă conştiinţa şi neamul, s'au adunat în cafeneaua numită „La coroană" şi au protestat contra congresului ţinut, sub cuvêntul, că dînşii sunt deplin mulţumiţi cu actualele stări de lucruri şi nici că 'şi doresc mai bine. Se înţelege, că glas de măgariu — sit venia verbo — nu se va auḑí în ceriu. Noi însĕ trebue, odată pentru totdeauna sĕ învĕţăm, ca sĕ stăm de trei paşi de departe faţă de asemenea secături.

După dl Pop de Baseşti a vorbit preşedintele slovacilor, Paul Mudron, şi apoi în urmă redactorul Zastavei Dr. Gavrila, care accentuează, că numai pe basa principiilor largi de egalitate, frăţietate şi libertate este posibilă o conlocuire a popoarelor din aceasta ţeară.

E aproape de prisos sĕ accentuez, că toate vorbirile au fost primite cu aplause, cari păreau că numai voiesc sĕ înceteze.

După-ce entusiasimul s'a mai potolit, Dr. Polit face propunerea, ca sĕ se trimită o depeşă omagială cătră împĕratul-rege. Propunerea se primeşte cu mare însufleţire. Eată depeşa.

Majestăţei Sale ces. şi reg. apostolice Francisc Iosif I.

„Românii, Slovacii şi Sêrbii adunaţi în capitala Ungariei, conduşi de credinţa şi devotamentul lor strămoşesc roagă pe Majestatea Voastră imperială şi regală apostolică, scutul şi păvaza tuturor popoarelor Monarchiei, sĕ vĕ înduraţi a primí prea graţios espresiunea devotamentului lor omagial."

Dr. Polit a accentuat că depeşa aceasta este efluxul sentimentului de mulţumită pe cari il datorim Maj. Sale, fiind-că cu toţii ştim, că el îşi iubeşte deopotrivă pe toate popoarele de sub sceptrul sĕu.

După aceasta se completează biroul alegĕndu-se de secretari din partea românilor: Dr. Stefan Pop şi Dr. St. Petrovici; din partea sêrbilor Iovanovici şi Dr. Adamovici; din partea slovacilor Svetozar Hurban Vajansky şi Halaser.

Fiind biroul complet, presidiul face propunerea, ca sĕ se aleagă o comisiune de 45 membri pentru statorirea programului comun de acţiune pentru redobândirea drepturilor politice, şi tot odată face propunerea, ca după ce se va fi sĕvêrşit alegerea aceasta sĕ se suspindă şedinţa pe una oară. Propunerea e cu aclamaţiune primită.

Fieşte-care dintrĕ cei trei presidenţi propune din sinul naţionalităţii sale pe câte 15 membri. Dl Pop de Baseşti propune pe următorii: Dionisie Vajda, Iuliu Vlăduţ, Vasilie Mangra, Dr. George Ilea, Iosif Crişan, Dr. Stefan Pop, Dr. Stefan Petrovici, Dr. Gavriil Tripon, Dr. Silviu Moldovan, Dr. Demetriu Ciuta, I. M. Roşu, Dr. Mangiuca, Dr. G. Candrea, Dr. Dimitrie Pop, Mihail Popovici

Preşedintele sêrbilor Dr. Polit propune pe următorii: Dr. Malasevici, L. Kacsanski, Proca Milosevici, Arsen Pajevici, Dr. Davidovici, Vl. Zsupansky, Stanisavlyevici, Dr. Czvejici Georg, Dr. Gavrila Emil, Octav Popadici, B. Milosevici, I. Malusevici, Vasici Acsim, Stojcovici.

Presidentul slovacilor P. Mudron propune pe următorii: Stefanovici, Dr. E. Stotola, Dr. Munich, Dr. Vancovici, Dr. Daxner, Dr. Sam. Daxner, Rugiaz, Veselovsky, Dr. Mat. Dula, Dr. Josif Derer, Dr. Cyrill Horvath, Adolf Kállay, Dr. Marcovici, Zajmus, Dr. Slaley. Toate propunerile se primesc cu însufleţire; în urmă comisiunea de 45 membri astfel compusă se retrage

pentru a desbate asupra programului comun de acțiune. După un interval de aproape o oară comisiunea esmisă se re'ntoarce în mijlocul celor adunați, cari un moment nu-'și parasiseră locurile. Ședința se deschide earăși și cuvêntul îl are referentul românilor dl Dr St. Pop, care ține o vorbire însuflețită și adese-ori întreruptă de auplausele frenetice ale celor presenți. „E greu de a cuprinde în cuvinte vii toate suferințele câte le-am îndurat — ḑice dl. Pop. — „de ce ați părasit plugul și pe acest timp scump de lucru ați venit aici fraților iubiți? Fiind-că v'a chiămat pericolul care aḑi mai mult de cât ori-și-când stă ca nu înger rĕu înaintea porților patriei noastre. Noi nu umblăm cu secrete, nici nu voim sĕ înșelăm pe nimenea, din contră în fața lumei cu francheța proprià noauă dorim sĕ declarăm aci înaintea tuturor, că ce voim. Dacă vom purcede în acest chip, ar fi aproape imposibil, ca sĕ se afle cineva, care sĕ ne arunce în față că noi nu suntem fù credincioși ai acestei nefericite patrie. Programul pe care noi avem onorul a-'l așterne înaintea D-Voasră, este resultatul unei munci îndelungate isvorite din o serioasă cugetare. Noi n'am făcut-o pentru ca sĕ înscenăm o comedie, ci pentru ca lumea sĕ se poată convinge despre seriositatea acțiunei noastre. Ungaria nu este monopolul unui singur popor, ci toate popoarele cari o locuesc au asupra dênsei drepturi egale. Puternicii ḑilei n'au dreptul sĕ nedreptățiască pe celelalte popoare, ear' dacă aceasta totuși se întêmplă, popoarele asuprite au dreptul sĕ întrebuințeze toate mijloacele legale pentru a se scăpà de asuprire." În urmă numitul referent cetește programul stabilit de comisiunea de 45, care este următoriul:

Programul.

Membrii naționalităților române, sêrbe și slovace din Ungaria, adunate la 10 August 1895 în Budapesta, enunciă următoarele:

I.

Alianța română, sêrbă și slovacă declară, că va ține la întregitatea țerilor coroanei Stului Stefan în toate direcțiunile sale.

II.

Respectând raporturile etnice și desvoltarea istorică a Ungariei, în puterea cărora Ungaria nu este un stat căruia un singur popor ar putè se-i deie caracterul sĕu național, ci numai totalitatea popoarelor ungare unite într'un întreg poate dà caracterul acestui stat, românii, slovacii și sêrbii locuitori în Ungaria și Transilvania, susținênd întregitatea țerilor coroanei Stului Stefan, voiesc sĕ tragă din raporturile etnice esistente și din desvoltarea istorică a Ungariei toate acelea consecuențe, cari sunt trebuincioase pentru administrarea statului cu respect la susținerea și desvoltarea singuraticelor popoare ale Ungariei.

III.

Natura statului ungar produsă prin raporturile etnice și prin desvoltarea istoriei, nu permite, ca un singur popor, care nici nu formează maioritatea poporațiunei, sĕ-și aroage dreptul de a-și formà el singur statul. Numai totalitatea popoarelor Ungariei au dreptul de a se identificà cu statul, după cum aceasta declarat este și în legile existente. În consecuență, așa numita ideiă de stat național maghiar, arogând atributele statului numai pentru un singur popor, care e în minoritate și cu ajutorul puterii de stat aquirate, aservind astfel celelalte popoare ale Ungariei, cari sunt în majoritate: este în contraḑicere cu raporturile etnice și cu desvoltarea istorică a Ungariei, dar' este tot odată și periclitare a condițiunilor de existență pentru celelalte popoare ale Ungariei, cari compun majoritatea țerii.

IV.

În fața acestei periclitări, care deja prin fapte se pregătește a nimicí condițiunile de existență ale celorlalte popoare ale Ungariei și Transilvaniei, cari formează majoritatea țerei: românii, slovacii și sêrbii din Ungaria și Transilvania, susținêndu-și programele lor proprie, naționale de până acum, *încheie alianță* pentru a-și apĕrà cu toate mijloacele legale naționalitatea lor și nădĕjduesc, că din același interes la aceasta alianță se vor alătură și rușii (rutenii) și germanii Ungariei, căci aceasta alianță nu va conține nimic ilegal, ci mai vêrtos se nisuiește cu toate mijloacele legale a pune Ungaria pe base firești. Drept basă firească are a se consideră autonomia națională în cadrul arondării comitatense.

V.

Aceasta alianță a naționalităților nu eschide, că fie-care naționalitate după împrejurările sale deosebite sĕ poată nisuí la o desvoltare proprie și spre scopul acesta naționalitățile aliate 'și șí promit ajutoriu reciproc.

VI.

Popoarelor nemaghiare ale Ungariei amĕsurat hotarului graiului lor sĕ li-se deie deplină libertate, astfeliu ca respectivelor teritorii autonome (comitate, orașe municipale, comune) prin aplicarea limbei naționale la autoritățile administrative și judiciare sĕ li-se deie caracterul naționalității respective. Unde însĕ limbile sunt amestecate, acolo în interesul administrațiunei mai ușoare comitatele sĕ fie arondate după limitele limbilor.

VII.

Din acest punct de vedere românii, slovacii și sêrbii nu se pot mulțumí cu așa numita lege a naționalităților din anul 1868. Aceasta lege, după cum se pare, a fost adusă numai ca sĕ servească de mască înaintea străinătății pentru pretinsa toleranță față de naționalități. De fapt aceasta lege nu se ține și este cu totului ilusorie. Până când aceasta lege a naționalităților este în valoare sêrbii, românii și slovacii vor respectà-o ca lege, dar' pretind de la potestatea statului, ca ea și față de ei sĕ fie respectată, ba încă sĕ fie lărgită în favorul naționalităților și al egalei îndreptățiri. Dacă vre-odată naționalitățile vor fi puse în posibilitatea de a fi representate în parlamentul ungar, ele vor nisuí la schimbarea legii de naționalități de comun în înțelesul principiilor autonomiei naționale cuprinse în acest program, și anume: ele vor insistă, ca datorința statului de a spriginí din mijloacele statului scopurile culturale ale diferitelor popoare din Ungaria, sĕ se esecute impartial în toate direcțiunile.

VIII.

Naționalitățile Ungariei sunt aduse în trista posiție de a nu putè luà parte la legislațiunea statului ungar. De-oarece Ungaria este considerată ca domeniul unui singur popor, puterea statului se muncește sĕ deie parlamentului ungar caracterul representării unui stat național. Mânecând din acest punct de vedere pentru Transilvania s'a creat o lege electorală nedreaptă și horendă, dar' chiar după legea electorală din Ungaria proprie, cercurile electorale sunt astfeliu formate și listele electorale de regulă astfeliu se compun, că alegĕtorii naționalităților apar delăturați și striviți, la alegeri apoi autoritățile administrative folosesc față de naționalități astfeliu de mijloace horrende de presiune și diposiție brachială, în cât așa ceva la alegeri nicăiri în Europa civilisată nu se poate întêmplă. Între astfeliu de împregiurări, când dreptul etern al libertății electorale a devenit ilusoriu, — sêrbii, slovacii și românii ca partide sunt siliți a se abțínè deocamdată de la alegeri pentru parlament.

IX.

În legătură cu aceasta alianța naționalităților dorește introducerea sufragiului universal direct și secret, dorește o arondare mai dreaptă a cercurilor electorale, sistarea influințării administrative la alegeri și abrogarea acelor dispoziții legislative, după cari omisiunea plătirei contribuției atrage perderea dreptului electoral.

X.

De oare-ce în Ungaria nu esistă nici o lege pentru dreptul liberei întruniri și associeri, ear' ordinațiunile ministeriale privitoare la aceasta cestiune învechită și echivocă, organele administrative le esplică și aplică în mod arbitrar, așa, că pentru adunările publice și pentru formarea de associațiuni ale naționalităților se pun în cale toate piedecile posibile, și pentru ele dreptul de întruniri și associeri aproape nu esistă, alianța naționalităților pretinde crearea unei legi precise și democratice pentru dreptul de întruniri libere și associeri.

XI.

De oare-ce prin sistemul actual autonomiile bisericești și școlare garantate prin lege au devenit ilusorii prin amestecul arbritrar din partea guvernului, alianța naționalităților cere respectarea autonomiei legale bisericești și școlare și lărgirea ei în înțelesul adevĕrat al autonomiei.

XII.

Considerând, că în Ungaria măreața instituțiune a juriului esistă esceptional numai pentru afaceri de presă, și avênd în vedere, că dislocațiunea acestor jurii este cu intențiune astfel întocmită, ca în afacerile de presă ale nemaghiarilor judecă numai maghiari cu sentimente dușmănoasă față de naționalități, cari nici nu înțeleg limba nemaghiarilor, ceea-ce o dovedește evident mutarea juriului din Sibiiu la Clușiu, și deoare-ce astfel aceasta instituțiune este falsificată și îndreptată în contra ori-cărei mișcări mai libere a presei naționalităților, cari în acest chip sunt total despoiate de libertatea presei, — alianța naționalităților pretinde, — ori dislocarea acestor jurii în astfel de localități unde prin ridicarea instituțiunei dăunoase a tălmaciului va fi cu putință a pertractă în limba originală a productului de presă, ori cassarea totală a instituțiunei juriilor și supunerea afacerilor de presă competinței tribunalelor ordinare.

XIII.

De oare-ce în Transilvania esistă o lege escepțională pentru afacerile de presă, ear' în Ungaria libertatea presei e restrînsă prin impunerea cauțiunei, — alianța naționalităților pretinde o lege unitară pentru libertatea nelimitată a presei.

XIV.

Alianța naționalităților dorește libertatea pe toate terenele, și astfeliu în prima linie luptă pentru libertatea confesiunilor esistente.

Din acest punct de vedere alianța naționalităților va luptà cu toate mijloacele legale pentru revisuirea legilor politice-bisericești, cu atât mai mult, că acelea sunt îndreptate contra vieții naționale a singuraticelor popoare.

XV.

Naționalitățile ungare doresc representarea intereselor lor prin un ministru denumit de coroană, după chipul cum este representată Croația si Slavonia, prin un ministru fără resort.

XVI.

Pentru ajungerea scopurilor propuse și în vederea unei conduceri unitare alianța slovacilor, sêrbilor și românilor va fi representată prin un comitet ales de delegații sêrbilor, slovacilor și ai românilor, care comitet va fi compus din câte 4 membri din fie-care națiune.

XVII.

Acest comitet va dispune cele de lipsă spre efectuirea unei organisări și va ingriji, ca din timp în timp la toate ocasiunile sĕ se ridice protest contra politicei de desnaționalisare a deținĕtorilor actuali ai puterii de stat.

XVIII.

Comitetul va fi cu băgare de seamă, ca buna-înțelegere între singuraticele naționalități sĕ fie păzită și totul sĕ fie depărtat ce ar putè știrbí aceasta bună-înțelegere.

XIX.

Pentru de a chiarificà marele public european, care nu este destul de orientat asupra raporturilor naționale ale Ungariei, comitetul se va nisuí a orientà presa europeană.

XX.

Congresul hotărește a se întruní periodic și încredințează comitetului conducĕtoriu de a hotărí locul și timpul și de a îngrigí de convocarea lui.

XXI.

Comitetul convocătoriu are sĕ elaboreze încă înainte de întrunirea proximă a congresului un memorand, care în numele popoarelor representate prin aceasta alianță sĕ espună pe deplin situațiunea cu scopul de a fi presentat Majestății Sale Imp. și Reg.

XXII.

La cas că întrunirea comitetului delegat va fi zădărnicită, principiile cuprinse în acest program vor serví ca directivă politicei naționale a slovacilor, sêrbilor și românilor.

*

După ce programul s'a cetit din parte românească, ia cuvêntul Dr. Miloș Stefanovici din Turócz-Szt.-Márton și ḑice cam următoarele: E o nespusă sarcină pentru mine când trebue sĕ spun totul ce bietul popor slovac trebue sĕ îndure din partea actualilor stăpânitori. Nu arare-ori mĕ cuprinde o tainică mânie pentru suferințele la cari vĕd că este espus bietul meu popor. Este adevĕrat, că noi trăim, dar' trăim o vieață de exil fără scut din partea legii și fără drepturi. Noi, se vede, că suntem născuți sĕ suferim în tocmai ca ceialalți frați ai nostri: români și slavi. Noi voim sĕ trăim ca oameni

pacinic şi slavi! (Aplause). Întreaga lume trebue sĕ ştie, că noi ne apĕrăm naţiunea din punctul de vedere al egalei îndreptăţiri. Trebue sĕ vină alte timpuri, astfel nu mai poate merge. Noi trebue sĕ găsim un mijloc, prin care vom fi de nou redaţi patriei noastre. Noi nu facem altceva de cât ar face ori-şi-care altul, aflându-se în posiţia noastră. (Aplause îndelungate.) — După vorbirea aceasta Dr. Hurban ceteşte programul în limba slovacă şi după ce isprăveşte, ea earăşi cuvêntul Dr. Polit, care spune, că programul cetit ca isvorit din adêncul sufletului nostru trebue sĕ ne serveascâ drept cinosură în vieaţa noastră naţională. Suntem mulţumitori legilor, cari ni-au făcut posibilă adunarea aceasta. Astădi am avut o adunare liberă şi multă vreme ḑiua de 10 August va rĕmânĕ neştearsă în inimile noastre.

Programul se primeşte în mijlocul unor aplause nesfêrşite. Dr. Polit constată primirea unanimă a programului şi esprimă tuturor, cari au venit din depărtare pentru ca sĕ ieie parte la acest însemnat act, profundele sale mulţumiri. În limba franceză a mulţumit şi representanţilor presei, dintrĕ cari am observat pe dl Roberto Fava, George Moroian, representantul lui „L'Independance Belge" şi ai altor diare parisiene, dl Ionescu „Gazeta Poporului" din Bucureşti, dl Sion „Romanul" Bucureşti, dl Jenitschek „Deutsches Volksblatt" şi dl Eigel de la Volksblatt din Viena.

După acest mic discurs adresat presei străine s'a născut un mic incident. Cunoscutul domn Dr. Benedict Iancso a luat mulţumirea şi asupra presei maghiare, şi din acest motiv a credut de cuviinţă a luá şi d-sa cuvêntul.

La început dînsul a fost ascultat cu mare atenţiune, în urmă însĕ după-ce a trecut la criticarea programului din cestiune, tinerimea celor trei naţionalităţi nu i-a mai dat voie sĕ continue. Dealtmintreni şi dl Polit însuşi a ţinut sĕ spună dlui Jancsó, că mulţumita lui nu este adresată presei maghiare, ci presei străine. Prin aceasta incidentul este închis.

Un nou incident se iveşte când dl Augustini, redactor la „Tribuna" din Sibiiu, mai voeşte sĕ accentueze solidaritatea dintrĕ cele trei popoare. Unele espresiuni întrebuinţate de D-Sa au deşteptat susceptibilitatea autorităţii poliţieneşti şi l'a îndrumat la ordine.

După-ce mai ia cuvêntul magistrul postal pensionat Dr. Vuici, din Theresiopol, care pune la inima fieşte-căruia dintrĕ cei presenţi ducerea la îndeplinire a progromului votat, şi după-ce se mai cetesc unele din cele preste 300 depeşe sosite cu aceasta ocasiune, şedinţa se închide nu mult după oarele 6.

*

Seara a fost o nouă convenire la „Hotel Naţional", unde a cântat o capelă orăşenească şi vr'o câteva cântece romăneşti, şi încă foarte corect. Petrecerea a fost foarte însufleţită şi a ţinut până cătră oarele 12. — Se 'nţelege că toasturile au curs ca ploaia — vorbă românească. Unele cu spirit, altele cu mai puţin spirit, dar' toate provenite din impresiunea, pe care evenimentul ḑilei de 10 August a lăsat'o în inima fieşte-căruia.

În acest chip s'a terminat şi ḑiua aceasta, de care noi legăm atâtea speranţe. Dacă ele se vor şi realiză, ni-o va dovedi de sigur viitoriul.

Austro-Ungaria.

Moischl mach' dich groiss. *„Peşti Napló"* dă publicităţii o convorbire ce regele Carol ar fi avut-o cu un magnat maghiar la *Ischl*, cu care ocasiune regele şi-ar fi esprimat „indignarea", că românii în loc sĕ se nisuiască a trăi în pace cu maghiarii, provoacă scene agitatorice cum e a buna-oară şi congresul naţionalităţilor, etc. etc. Pune apoi în gură regelui, în ceea-ce priveşte mişcările naţionale, niște apreţiări în tocmai după placul sĕu, adecă a lui *„Pesti Napló"*. Ḑice apoi, că toate aceste le ştie de la un *„magnat"*, care nu se *„genează"* a le dá publicităţii. Numele magnatului însĕ ca 'n palmă, de sigur că „magnatul" lui „Peşti Napló" esistă numai în capul perciunat al *„compositorului"* acestei convorbiri.

Conferenţa episcopilor catolici a convocat-o primatele *Vaszary* Kolos pe 21 August nou. Am mai amintit, că în aceasta conferenţă se va decide asupra ţinutei ce episcopii catolici vor avĕ sĕ observe faţă de legile politice bisericeşti. Basa pertractărei o va formá raportul comisiunei esmise sub presidiul cardinalului *Schlauch* Lőrincz. Va fi vorbă afară de aceasta şi de cestiunea preparandiilor, ale căror semne de statificare sunt dejá viu comentate pe la episcopatele rom. catolice.

Cronică.

Timişoara, 12 August n.

Dela băile Herculane, sĕ telegrafează, că ministrul de esterne al României, Alexandru Lahováry petrece de present acolo.

Fugă sau sinucidere? Din Oradea-mare se scrie, că Vineri noaptea pandurul ce stă de pază la închisoarea tribunalului reg. a observat că din fereastra unei celulele din etagiul al treilea o muiere cade şi întrĕ văietări grozave se lăţeste la pământ. Apropiindu-se pandurul de ea a vĕḑut că e ţiganca Ana *Lakatos*, care erá închisă pentru furt. Se crede că ţiganca a sărit pentru a-şi aflá moartea şi nu cu scop sĕ fugă, deoare-ce aruncându-se din etagiul al treilea a putut şti inainte, că întreagă n'are sĕ ajungă jos. Ranele nu-i sunt de moarte.

Bani arşi în buzunar. Se vesteşte, că un om bogat din *Orosháza*, voind sĕ ducă 1000 fl. spre păstrare la o bancă, numĕră încă odată banii pe masa din bucătărie. Înainte de a plecá însĕ a luat din vatra focului o aşchie aprinsă şi-şi puse foc în pipă. După aceea pachetă banii în batistă şi punêndu-i în buzunar, mai stătû puţin de vorbă cu nevasta. Deodată simţiră un miros de fum neobicinuit şi căutând în toate părţile, cu spaimă vĕḑură, că batista în care erau banii luase foc şi partea cea mai mare din bani erau arşi. O bucată din aşchia aprinsă ajunsese întrĕ bani şi de aci apoi s'a aprins.

Cutrĕmur de pămênt. Se scrie din *Lassinpiccolò*, că Sâmbătă seara la 6 oare 40 minute, s'a simţit acolo un cutrĕmur de pămênt, care a durat aproape două minute. Cutrĕmurul urmat de o duruitură puternică, n'a causat pagube mari.

Săritură mortală. Se scrie din *Bonn:* Un tinĕr de acolo mergênd la *Köln* sĕ iee o moştenire de 1000 mărci, când se reîntoarse îşi luă bilet de clasa III şi se urcă în clasa II-a. Conducteur-ul observând lucrul acesta îl pedepsí cu 6 mărci. Tinĕrul, ca sĕ nu plătească, sări din tren în apropierea Bonnului, însĕ aşa de nenorocos, în cât de loc a murit.

Congresul criminalistior. Eri s'a deschis la *Linz* congresul criminalistilor (advocaţi). Acest congres, care s'a ţinut anul trecut în *St.-Petersburg*, va fi anul acesta cercetat de cele mai mari celebrităţi iuridice din toate ţerile. Dintrĕ advocaţii români din Ungaria au plecat încă Sâmbătă Dl advocat Coriolan Brediceanu.

L'a dus . . . Pe lângă multe alte tablouri, *„decoră"* şi portretul sfântului de la Turin, păreţii casnici din comuna *Kokova* (comit. Gömör). Cum, cum nu, într'o bună dimineaţă Kossuth dispăruse cu cadru cu tot de pe părete. Foile maghiare sunt „indignate" grozav, şi susţin, că portretul l'ar fi delăturat slovacii maghiaro-fagi, membrii ai casinei. Cine poate însĕ şti, dacă nu s'a înălţat la ceriuri, că doar' e „sfânt" dumnealui . . .

Biserică şi şcoală.

Protocolul *adunărei generale a cincia a reuniunei învĕţătorilor români gr. or. din diecesa Aradului, ţinute în Arad la 18 Aprile nou 1895,* — a apărut în editura reuniunei şi se poate procurá cu 20 cruceri de la tipografia diecesană din Arad.

Din raportul general resultă, că reuniunea districtuală aradană dispune în anul acesta de 243 membri ordinari.

Conform raportului starea cassei la finea anului administrativ 1894/5 e 1156 fl. 28 cr.; ear' biblioteca reuniunei posede astădi 122 opuri în 187 broşuri, adecă un crescĕmênt de 11 opuri.

De altfeliu „Protocolul" are următoriul cuprins:

Protocolul adunărei generale a V-a. — A) Programa adunării generale a V-a. — B) Cuvênt de deschidere. — C) Necesitatea şcoalelor de repetiţiune în legătură cu îngrijirea de creşterea ulterioară a tinerimei. — D) Nazarenismul. — E) Revoluţiunea franceză şi N.-Bonaparte. — F) * — G) Raportul general al comitetului. — H) Despre învĕţămêntul religiunei. — I) Raportul cassariului. — L) Raportul bibliotecariului. — M) Observări la propunerea religiunei. — N) Limba maghiară în şcoalele noastre poporale. — O) Rolul învĕţătoriului ca educătoriu.

XI. Programă *a institutului pedagogic-teologic al archidiecesei ortodocse române din Transilvania în Sibiiu pe anul şcolar 1894/95,* publicată de Ioan Hannia, director şi profesor, are următoriul cuprins: 1. Câteva din causele şi urmările ireligiosităţei", de prof. Dr. Vasilie Saftu. 2. Ştiri şcolare şi cronica institutului.

Statul personal a fost compus din 11 profesori parte provisori parte definitivi.

Elevii înmatriculaţi la începutul anului şcolar 1894/95. 1. În secţiunea teologică: ordinari 62, estraordinari pe un singur an 8. 2. În secţiunea pedagogică 93; s u m a 163. — 3. În decursul anului au întrerupt cursul studielor: din secţiunea pedagogică 3, au murit din secţiunea pedagogică 1, s'au eliminat din secţiunea pedagogică 4; s u m a 8. — 4. Au rĕmas cu finitul anului şcolastic: din secţiunea teologică ordinari 62, din secţiunea teologică estraordinari 8, din secţiunea pedagogică 85; s u m a 155.

Biblioteca seminarială s'a sporit cu 28 opuri cumpĕrate şi donate, ear' biblioteca societăţei de lectură *„Andreiu Şaguna"* s'a îmbogăţit în decursul anului cu 74 opuri.

Literatură, artă şi ştiinţa.

Instrucţiune *în afacerea dărilor de beutură, de consum şi de vîndare, pentru vin, bere, carne, zăhar şi spirituoase,* tradus — din manualul german a lui Iacob *Gatter*, notariu comunal — în folosul agronomilor şi proprietarilor de vîi, prin Emanuil **Barbulescu,** învĕţătoriu conf. rom. gr. or. în Pesac. Se află spre vîndare la dl *Barbulescu* în Pesac. Un esemplar cu portul postal cu tot costă numai 12 cruceri.

Recomândăm tuturor aceasta folositoare broşură.

Mai nou.

„Nemzeti Ujság" despre congres.

În numĕrul sĕu de Duminecă *„Nemzeti Ujság"* ocupându-se într'un prim articol cu congresul naţionalităţilor ḑice că numai un prejudiţiu orb poate sĕ nege importanţa acestuia şi sĕ tragă la îndoială faptul, că bărbaţii ce au luat parte la congres nu formează în comitatele lor partide.

Numai guvernul liberal, ḑice „N. U.", e causa, că agitaţiunea naţională a căştigat un teren atât de mare.

„De câte-ori, ḑice „N. U.", n'am admoniat pe ministrii, că toate ilegalităţile, violentările, corupţiunile cari se comit în ţinuturile locuite de naţionalităţi, darea aruncată în mod injust asupra locuitorilor, încassarea de câte două-ori a aruncului întregitoriu comunal, procedura paşalicească în cercurile pretoriale, abusurile comise la alegeri ş. a., din partea agitatorilor naţionali nu se ascriu guvernului liberal, ci în tot deauna naţiunei maghiare."

Sĕ nu creadă guvernul, ḑice *„N. U.,"* că pretensiunea ce alianţa aceasta naţională a luat-o cu privire la legile politice-bisericeşti, a putut sĕ slăbească oposiţiunea. Partidul poporal prin pactul acesta a devenit aliatul lor, la toată întêmplarea *spre stricăciunea* prestigiului statului maghiar.

Congresul a fost încuviinţat, şi e curios, ḑice „N. U.", că Perczel care singur erá contra, după re'ntoarcerea sa de la Ischl singur a dispus pentru încuviinţarea aceluia. Aceasta nu înseamnă alta, de cât că convocătorii congresului i-au premers lui Perczel la Viena şi Ischl.

Depeşa adresată Majestăţii sale reaminteşte cele din 1848.

Despre cestiunea de naţionalitate susţine, că nu se poate resolvá de cât prin libertate, bunăstare, cultură şi prin consideraţiune.

Invitare la abonament.

Începênd cu 1 Iuliu st. v. *prețul de abonament al diariului „Dreptatea“* s'a **redus** de **la 12 fl. la 10 fl. pe an.**

Astfeliu manținênd ținuta noastră cea vechiă, calmă, solidă și objectivă întru toate, susținênd toate legăturile noastre cari până acum ni-au făcut posibil de a dá în mâna cetitorilor diariul celor mai proaspete informațiuni, vom face acum, ca diariul nostru sĕ fie și cel mai eftin cel mai ușor de abonat.

Cât despre timpul apariției, »Dreptatea« va apărê și mai departe în fie-care di de lucru la amiadi.

După acestea invităm la abonament cu următoarele prețuri:

Pentru monarchiă:

Abonamentul anual costă	fl. 10·—
„ semestral	„ 5·—
„ treilunar	„ 2·50
„ lunar	„ 0·85

Pentru România și străinătate:

Abonamentul anual costă	Frci 37·—
„ semestral	„ 18·50

Abonații vechi sunt rugați a se provocá la numĕrul sub care au primit până acum foaia, ori sĕ lipească adresa pe cuponul mandatului.

Abonenții noi sunt rugați a scrie adresa corect și legibil.

Abonamentele se fac mai cu înlesnire prin m a n d a t e p o s t a l e. Domnii abonați sunt rugați a însemná pe cuponul mandatului timpul pentru care trimit abonamentul.

Amintim și la acest loc, că diariul nostru se va trimite numai acelor abonați, cari au s o l v i t î n a i n t e abonamentul și numai pre acel timp pre care au solvit.

Abonamentele se trimit la adresa administrațiunei diariului „Dreptatea“ în T i m i ș o a r a, (Temesvár, Zápolyagasse,) Nr. 41.

Redacțiunea și Administrațiunea diariului „Dreptatea“.

Bursa de Budapesta din 10 August 1895.

Datoriă de stat:

Renta de aur ung. 100, 500, 1000 (sc. de d.) 5%	123.50
„ „ „ „ 10.000 „ 4%	—.—
„ „ coroane ung. „ 4%	99.50
Obl. căilor fer. orient. 1876 „ 5%	126.75
„ „ „ de stat, 1889, aur. „ 4½	129.—
„ „ „ „ „ „ arg. „ 4½	101.75
Obl. cu premii ung., din 1870, 100 fl. buc.	140.50
„ „ „ „ „ „ 50 „ „	140.—
Obl. de desdaun. regal., am., ung. (sc. de d.) 4½%	100.75
„ „ „ „ croate „ 4½%	102.50
Bonuri rur. ung. „ 4%	96.25
„ „ croate „ 4%	97.—
Obl. regul. Tisei (Seghedin) 4%	143.75
„ hipot. croate, 100 5%	—.—
Asemnatele cas. de stat. 6 luni 100	—.—
Datoria de stat. com., hărtiă, Mai-Oct. 4²/₁₀	98.75
„ „ „ „ „ Febr.-Aug. 4²/₁₀%	98.75
„ „ „ „ arg. Jan.-Jul. 4²/₁₀%	98.50
„ „ „ „ „ Apr.-Nov. 4²/₁₀%	98.50
Renta de aur austr. (sc. de d) 4%	122.50
„ în coroane	98.50
Datoria de stat austr. 1854. 250 fl. 4%	149.—
„ „ „ „ 1860. 500 „ 5%	147.50
„ „ „ „ 1860. 100 „ 5%	158.25
„ „ „ „ 1864. 100 „	198.—
„ „ „ „ 1864. 50 „	198.—
Obl. oraș. Budapesta 1890 4½%	100.15
Obl. c. fr. bulg. 6%	122.—
„ cu prem. sêrb. 100 fr. 3%	40.—
„ „ „ „ „ „ (stamp. austr.) 3%	40.75
„ soc. p. reg. Temeș-Bega 5%	140.—

Bance.

Banca anglo-austriacă 120	170.—
„ pe acții Budapestană 100	129.50
„ „ „ a capitalei I emis. 100	98.—
„Hermes“ intreprind. de bani 200	—.—
Banca de credit fiumană 80	126.50
„ „ „ gen. ung. 200	—.—
„ „ „ „ „ din 15 Iuliu	435.75
„ „ „ pe acții Budast. 50	55.—
„ „ „ austriacă 160	—.—
„ „ „ „ din 4 Iuliu	351.50
„ industrială I ung. 150	197.—
„ „ și comerc. ung. 100	—.—
„ „ „ „ „ din 15 Iuliu	112.50
„ croat-slavon. 100	—.—
„ de credit ung. 200	116.—
„ „ „ „ vechiă 100	—.—
„ „ „ „ II emis. 15 Iuliu	241.25
„ comercială ung. pestană 500	1132.—
„ com. și industr. bpestană 100	—.—
„ de credit fonciar centrală 500	590.—
„ croată de escompt 200	—.—
„ de escompt și zarafiă ung. 400 K.	—.—
„ „ „ „ „ 15 Iuliu	259.—
„ austro-ungară 600	1000.—
„ „Unio“ 200	—.—

Scrisuri fonciare.

„Albina“, inst. de econ 5%	100.75
Banca civ. de credit Arad 5% 40 ani	101.—
„ „ „ „ „ 5%	101.—
„ „ „ „ „ 5½%	100.50
„ de credit ardeleană 5%	101.—
„ „ „ „ 4½% 40 ani	99.—
„ „ „ „ 4½% 50 ani	98.50
„ credit fonc. din Sibiiu 5%	102.25
„ „ „ „ „ 5½%	—.—
„ „ „ „ „ 6%	—.—
„ „ „ „ „ 4½% em. VI.	100.50
„ gen. din Sibiiu 110 5% 31.3 ani	—.—
„ „ „ „ 106 5% 40 ani	—.—
„ „ „ „ III emis 5%	102.25
„ „ „ „ IV emis. 4½%	100.50
„ I. de credit din Timișoara 5%	102.—
„ I. „ „ „ „ 4½%	99.50
Împrumut. băncii ung. hipotec. 4%	128.50

Sorțuri private.

Imprumutul oraș. Viena din 1874, 100	174.50
Sorțuri din Buda 40	60.—
„ „ „ (st. austr.) 40	61.—
Sorțuri reun. „Jó-sziv“ 2	3.30
„ „ „ (st. austr.) 5	3.50
„ crucea roșie 5	12.—
„ „ „ (st. austr.)	12.50
Obligațiunile basilicei 5	9.75
„ „ (st. austr.)	10.25
„ crucea roșie italian. 25 lire	12.75
„ „ „ „ (st. austr.)	13.—
Instit. de cred. austr. 100	198.—
Crucea roșie austr. 10	19.—
Sorți Pálffy 40	59.20

S'a tipărit în tipografia Heinrich Uhrmann în Timișoara.